

Није сто хиљада мало

Пред српском историографијом и озбиљнијом публицистиком налази се једна важна промјена, која се неће дати још дуго заобилазити. Промјена је то аргументације кад је величина српских жртава у Другом свјетском рату у питању. Нема несугласица око тога да су те жртве биле екстремно велике, да су у сукобу са усташама (католицима и муслиманима), балистима, Бугарима и свима осталим, Срби – нарочито пречани, платили висок данак због стварања и чувања прве Југославије, због приласка западним савезницима грађанских политичара, односно, због вјерности Москви домаћих комуниста. Најмање је споран обухват и бруталност злочина Независне Државе Хрватске и при сваком се умањивању или релативизацији каквих у новије вријеме има неизбежно јавља обрамбени грч и сумња у мотиве.

Злочини су били резултат осмишљене политике једног националистичког политичког покрета. И кад су престали крајем рата, тема је остала чврсто у раљама дневне политике. Хрватско партијско водство је тада пристало на компромис у интересу непосредне будућности, своје и заједничке, да се величина злочина изрази високом бројком, а да тема буде покопана у реалан заборав. Манифестацијски, а једино јој се тако могло приступити, апсолвирана је бројкама, за које је у први мах свима одговарало да буду високе. С временом је створена у свијести људи психолошка веза; величина злочина се мора изразити високим бројем, и никако другачије. Данас се тај принцип уситнио и раширио на све стране.

То је одговарало свим актерима из још једног разлога. Насупрот пређутном увјерењу како су усташке жртве били углавном комунисти, па и међу Србима, стајала је до данас неосвијетљена чињеница да је примарни циљ усташког удара била српска заједница онаква каква је постојала 1941. године, са својом старом елитом, својеврсном мјешавином, створеном у двије монархије; хабсбуршкој и карађорђевићевској. Сви ти жандари, срески начелници, трговци, занатлије, попови, официри, учитељи, жељезничари, сви иоле имућнији људи, били су први на удару. Једна заједница је тада обезглављена, жртве су то, које ни они послје усташа нису спомињали и које су лако прежалили. Тај крупан први циљ је постигнут са релативно малим бројем жртава.

Друга битна особина усташког терора је била његова раширеност, свеприсутност. Они који би да све жртве смјесте у Јасеновац и Јадовно морају заборавити Гудовац, Ивановић жарак и безбројна друга мјеста по Хрватској. Усташки злочин није имао организацијску снагу њемачког, он није логорски, он је клање по Петровој гори, по Лици и Банији, клање за освету и пљачку. Задатак је историчара да ту причу испричају у цијелости, без компромиса, јер, будућност је прошла.

Што је проблем са бројкама? То што нису тачне. Није у Јасеновцу страдало 700.000 људи, да споменемо само тај лакши примјер. Нема одакле. Али што да ради данашњи Србин из Хрватске, ако га нико никад није учио да цијени те трговце и попове (у популарној свијести све лопови), ако поклане сељаке Кордуна и њихову дјецу умије доживјети само као број. Ако не зна ништа о жртви свог народа, ако је не зна цијенити, а мора с нечим на пазар. Па кад спомене 700.000 у Јасеновцу, све ишчекујући да види хоће ли се ко побунити, он је миран и самоувјерен. Он има свој мали мостобран који му нико не може отети, ма куд свијет и стварност кренули. Још је нешто опустенија ствар кад се пређе у Србију и тема повјери тамошњим бројним стручњацима за национално питање. Величина жртве, претворене у број, постаје тамо нека врста избјегличке легитимације, документа којем није потребна провјера, оправдање за много тога чему би озбиљна провјера итекако требала.

Рекли смо да одговара свима, па и доминантним струјама хрватске националне политике. Супротстављање великим бројевима ослобађа од људске обавезе, преиспитивања и савладавања властите прошлости, води у маргинализацију мрачне, заборављене теме, која нас, наводно, не води никуд, само је, ето, потпирују неки екстремисти. Ти бројеви одговарају и крајње десном крилу те сцене, насљедницима починилаца, јер, куд ћеш бољег доказа да Срби увијек лажу, а нарочито онда кад говоре о њима. Па су тако сви задовољни, свако има своју самодовољну истину.

Нема спаса ни у ономе што сваком прво пада на памет. Што смо бројали – бројали смо. Више није могуће ићи прешке тим путем. И ово није заговор техничког установљавања коначне истине, јер осуђени смо да у неким аспектима заувјек останемо у сфери процјене. Ово је увод у покушај промјене политичке и психолошке визуре Срба из Хрватске, кад је о овим догађајима ријеч. Њима су они несумњиво преломили судбину: ликвидације старе елите на једној страни, при чему су ти људи и те групе били потпуно беспомоћни, и на другој, дубоки страх који је донио покушај потпуног уништавања. Нема потребе за 700.000, и тих готово 20% колико их је недостајало крајем рата било је сасвим довољно да ситуацију учини непоправљивом.

Срби из Хрватске морају ступити у арену слободних, ничим унапред ограничених, расправа о питањима заједничке прошлости. Као чисти губитници они су у таквој ситуацији у предности, не морају више губити вријеме на одбрану приземних политичких циљева.